

İHLÂS VE RİYÂ

(وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ)

«Hakk'a kulluk ederken halkı aradan çıkar.»
(Hadis)

İhlâs; insanın inancında, ibâdetinde ve sair ahval ve harekâtında sadece Hakk'ın rızasını gözetmesi, bundan aynı zamanda, insanlardan medih, sitâyîş ve sair menfaat beklememesi demektir.

İhlâs, dînin rûhu, cemiyetin karakteridir.

Bu, her Müslüman için elzem olan bir meziyet olduğundan Cenâb-ı Hak ve Peygamberimiz (S.A.V.) müteaddit âyet ve hadîsleriyle insanları maddî ve manevî her işte ihlâsa dâvet etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de :

«Haksever, muvahhit olarak, dîni Allah için hâlis kılarak ancak, Allah'a ibâdet etsinler. Namazlarını kılsınlar, zekâtı versinler kalblerde payidâr olarak beslenmesi gereken esas din işte budur (1).

«Allahu Teâlâ'ya kurbanların etleri ve kanları değil, yalnız Allah rızasını gözetmeniz ve takvânız varır.» (2).

«Ve kalblerinizdekini ister gizleyiniz, ister meydana çıkarınız. Allah onu bilir.» (3).

«Ey Habîbim! Muhakkak ki biz sana Kur'an'ı, hakkı isbat ve izhâr etmen için indirdik. Sen de dîni Allah'a hâlis kılarak, hak ile münâsebeti bulunmayan şirk ve riyâ şaibesinden âri olarak ibâdet et; iyi bil ki hâlis din Allah'ındır.» (4).

«Dîni Allah'a hâlis kılarak, şirk ve riyâ kokusundan âri olarak ibâdet ve kulluk ediniz.» (5).

«Ancak hâlis ve muhlis olanlar felâh bulur.» (6).

Hadîs-i şeriflerde de : «İhlâs sâhiplerine, ne mutlu! Onlar hidâyet kandilleridir. Her karanlık fitne, onların üzerinden sıyrılır.» (7).

(1) El-Beyyine, a : 5

(2) El-Hac, a : 37

(3) Âl-i İmrân, a : 29

(4) Ez-Zümer, a : 2, 3

(5) El-Mü'min, a : 14, 65

(6) Es-Sâffât, a : 74

(7) Sahih-i Buhârî

«Allah'a hâlisâne îman eden; kalbini her türlü kötü niyet ve maksatlardan uzak bulunduran; dilini doğrudan ayırmıyan, kulağını hayırlı sözlere tutan, gözlerini hakikatlere açan, günlük hayatında karşılaştığı felâket ve musîbetlerden ye'se düşmeden Allah'a tevekkül ve îtimattan ayrılmıyan; ahlâkî durumunu bozmıyan kimseler felâh bulur.» (8).

«Ey insanlar! Her işinizi hulûsu kalb ile yâni riyâsız yapın. Çünkü Allahu Teâlâ kendisi için ancak ihlâs ile yapılan işleri kabul eder.» (9).

Cenâb-ı Hakk'ın ve Peygamber Efendimiz'in bu mübârek emir ve tavsiyeleri muvâcehesinde kâmil bir Müslümana yakışan şey îmânında, ibâdetinde, dilinde ve sâir ahval ve harekâtında muhlis ve samîmi olmaktır. Muhlis ve samîmi insanlar Allah'ın sevgili kullarıdır. Dînin emir ve tavsiyelerine uyan, özlerini sözleriyle birleştiren, harekâtı niyetine uyan insanlar fazîletli insanlardır.

Kılınan namazlar, tutulan oruçlar, verilen zekâtlar, işlenen hayır ve haseneler ancak ihlâs ve niyet sâyesinde derecelendirilecektir. İnsanın Allah'a, Allah'ın istediği şekilde ibâdet etmiş olması ihlâsla kaimdir. Kulluk vazifesi kâmil bir şekilde ancak böyle yerine getirilebilir.

Hürmete şayan bir zâtın yanına girerken nasıl ki maddî varlığımıza çeki-düzen verir, manevî varlığımız olan his ve şuurumuzu da gayeye tamamen teksif edersek, Allah huzûrunda ve Allah yolunda yapılacak amellerde de öylece ihlâsî gözönünde bulundurmalıdır. Gönül de vazifesini lâıyıkı veçhile yerine getirmiş olmanın verdiği sevinçle müsterih olur, işlediği amelden zevk alır. Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz her türlü işini ve ibâdetini büyük bir ihlâsla ifâ ederlerdi. Son derece hâlisâne bir şekilde ibâdet etmenin verdiği zevk ve şevk ile âdetâ kendilerinden geçerlerdi.

Kezâ mü'min, işlediği hayır ve hasenâtı da sırf Allah rızası için işlemeli. O'nun yolunda malî fedakârlıkta bulunurken başka bir gaye gütmemelidir. Allah rızası için işlenen hayırlar, verilen sadakalar hakkında Allahu Teâlâ şöyle buyurur: «Allah rızasını aramak ve kendilerini veya kendilerinden bir kısmını Allah yolunda pâyidar kılmak için mallarını infâk edenlerin misâli, bir tepedeki güzel bir bahçeye benzer ki, kuvvetli bir yağmur düşmüş de onun verimini iki kat kılmıştır. Yağmur düşmese bile ona mutlaka çisenti olsun düşer. Allah amellerinizi gözetiyor.» (10).

Malını hayıra gösteriş maksadiyle sarf edenlerin hâlini de Allah şöylece teşbih ediyor: inanmadığı halde malını gösteriş için dağıtır. Onun misâli, bir kayaya benzer ki üzerinde biraz toprak varmış sonra şiddetli bir yağmur inmiş de o kaya çırılçıplak kalmıştır (11).

İhlâsı temin için Resulullah Efendimiz (S.A.V.) «Allah'ı görür gibi ibâ-

(8) Sahîh-i Buhârî.

(9) Sahihayn

(10) El-Bakara, a : 265

(11) » a : 264

det ediniz. Siz O'nu görmesiniz de O sizi muhakkak görür.» (12) buyurmuşlardır. Bu hadîs-i şerîf îman ve İslâmın kalblerde iyice yerleşmesi için hususî olarak tâlim buyrulduğu bir sırada hattâ îmân ve İslâmın bir şartı mâhiyetinde zikredilmiş olması insanın, her şeyde ihlâs ve ihsandan ayrılmamasını îcab ettirmektedir. Yâni : nasıl ki Allah'ın varlığına, birliğine, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret âlemine, kazâ ve kadere inanarak, kelime-i şahâdeti söylemek, namaz, oruç, hac ve zekât emirlerini yerine getirmek bir vecîbe ise, bu amellerin ihlâs ve samimiyetle yapılması da öylece bir vecîbedir. Dünya ve âhiret amellerinde ihlâs ve samimiyeti kendisine şiar edinenler için hakikaten bu hadîs-i şerîf büyük bir rehberdir. Böylece kırk gün ihlâs ile hareket edenlerin kalbinden diline hikmet kaynakları dökülecek ve Cenâb-ı Hakk'ın : «İhlâs benim esrarımdan bir sırdır. Onu kularımdan sevdiklerime ihsan ederim.» (13) va'd-i ilâhîsi tecellî edecektir.

İhlâs ve samimiyet olmayan amellerle insanın kendi kalbi bile mutmain olmaz . Yaptığı amelden hiç bir zevk almaz. Bu amel o kimsede hiç bir müsabet tesir bırakmaz. İçinde rızâ-i Bârî'den başka maksat olan ameller insana hiç bir fayda te'min etmeyecektir. Allah indinde ihlâsdan nasîbi olmayan kimselerin hiç değeri yoktur. Onların ihlâssız amellerini kabul buyurmaz. Kendisine karşı yapılan böyle kulluğa değer vermez. Hattâ hâlisâne olmayan amelleri Allah, huzur-u mahşerde sâhibinin yüzüne çarpacaktır. Böyle ihlâssız yapılan amel ve ibâdetlerin çok olması, o amel ve ibadetlerin ihlâsına ve kabulüne medâr olmaz. Riyâlı amel ne kadar çok olsa da sâhibine hiç bir zaman sevap kazandırmaz. Nitekim Resûl-u Ekrem Efendimiz, ashabdan Muaz ibn-i Cebel'e «Yâ Muaz! Amellerini ihlâs ile yap. Hâlisâne olan ameller az da olsa mükâfat bakımından sana yeter.» buyurdular. Diğer bir hadîs-i şerîfde de «Ameller niyetlere göre mükâfat ve mucâzat görecektir. Herkesin amelden kasdı ne ise, eline geçecek olan da odur. Herkim Allah'ın ve Resûl'ünün rızâsı için hicret ederse, Allah'a ve Resûlüne hicret etmiş olur..» (14) buyurmuşlardır. Yâni : Yapılan amelden maksat hakikaten Hakk'ın ve Resûl'ünün rızâsı ise, bu amele Hakk'ın ve Resûl'ünün rızâsı terettüp eder. Eğer maksad bu değil de başkalarına cazip görünmek veya kendisine «şöyledir, böyledir» dedirtmek ise, bunun mükâfatı da dünyada kul îtibârıdır.

İhlâsın zıddı riyâdır. İnsanların iç bünyesine ârız olan kötü bir haslettir. Bir insanda manevî mefhumlar zayıflar, ahlâk kaybolur, mukaddesat hiçe alınırsa o kimsede fena bir hastalık başlar ki bu riyâdır. Riyâ daha açık bir îzahla : Sözün öze, dışın içe uymaması, inandığı gibi hareket etmemek, düşündüğü gibi söylememektir. Fiilinde, sözünde, fikrinde bir olmamak insan için hüsrandır. Karakterizlik, dalkavukluk ve hattâ münâfıklıktır. Böyle

(12) Sahihayn

(13) Hadîs-i kudsi

(14) Sahihayn

insanda gönül huzûru yoktur. Fikir selâmetinden mahrumdur. Dolayısıyla bundan, mümtaz insan vasfı olan ihlâs ve samimiyet beklenemez. Tavırları sahtedir. Gülüşleri yalandır. İltifatları da sathîdir. Hakk'a mahsus olan ibâdetlere halkı karıştırır. İbâdetlerini nâsın dikkatini celbetmek için yapar.

Bu gibi ameller Allah indinde merdûd olduğundan insanın bütün harekâtını, ibadet ve taatını riyâdan muhâfaza etmesi lâzımdır. Zâten, yapılan riyâlı ameller cemiyet nazarında sürekli bir itibar bulamıyacağı gibi, içinde rızâ-i Bârî'den başka maksat olan amellerden de asla bir sevap hâsıl olmaz. Bilâkis bunu îtiyat hâline getiren kimsenin cehennem âzabına dâçar olacağını şu âyet-i celîle haber vermektedir :

«Dünyayı isteyene — istediğimiz kimseye dilediğimiz kadar — hemen veririz. Sonra ona cehennemi hazırlarız. Yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya girer.» (15).

Kendisini sûret-i hakdan göstermek için sözlerinde, fiillerinde, ibâdat ve tâatında riyâ olanlar her ne kadar insanlara karşı maksatlarında muvaffak olsalar da gizli ve âşikâr her şeyi bilen Cenâb-ı Hakk'ı asla aldatamazlar. Bilâkis kendileri aldanırlar.

Riyâ insanı neûzübillah şirk derekesine de düşürebilir. Peygamber Efendimiz :

— Küçük şirkten korunun. Ashâb-ı kiram :

— Küçük şirk nedir yâ Resûlallah? diye sorunca :

— Riyâdır, cevabını verdiler (16). Diğer bir hadîste : «Herhangi bir kimse bir amelde bana başka birini şerik koşarsa, kıyamet gününde ben o kimseyi bana şerik koştugu kimse ile başbaşa bırakırım.» (17) buyrulduğu haber verilmektedir.

Her türlü hâl ve harekât ile ibâdet ve taâtın hâlis bir niyyete dayanması amelin herhangi bir maddî veya manevî garaz ve gayelerle bulandırılmaması yâni riyâdan kaçınılması akıl kâdır.

Velhâsıl hâlis bir Müslüman ne sözle ne de fiille riyâ yapmaz. İbâdat ve tâatına halkı karıştırmaz, işlediği hayır ve hasenatta «sahâvet sâhibidir.» desinler demez. Hak yolunda yaptığı fedakârlıktan dolayı halktan karşılık beklemez. Onun beklediği tek şey Hakk'ın rızâsıdır. Ne mutlu onlara ki Allah Teâlâ'ya hâlis niyetle hareket edenlerin Allah kefilidir. Böyle olanların, herkesle arasını düzeltir ve doğrultur. (18). «Yazık, namazlarında gafil olanlara ve her türlü iyiliği halka gösteriş için yapanlara.» (19).

(15) El-İsrâ, a : 18

(16) Sahihayn

(17) Sahih-i Müslim

(18) Hazret-i Ömer

(19) El-Mâun, a : 4, 5, 6